

**Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö
Talentia ry**

Lausunto

12.3.2026

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lastensuojelulain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi HE 149/2025 vp

Tavoite

Esityksen tavoitteena on vahvistaa lapsen oikeutta erityiseen suojeluun sekä turvata lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun tavoitteiden toteutuminen. Esitys toteuttaa pääministeri Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelmaa, jonka mukaan hallituskaudella toteutettavassa lastensuojelulainsäädännön uudistamisessa varmistetaan sijaishuollossa olevan lapsen edun, hyvinvoinnin ja turvallisuuden toteutuminen rajoitustoimien käytön edellytyksiä selkeyttämällä. Uudistuksella mahdollistettaisiin lastensuojeluviranomaisille ja sijaishuoltopaikoille nykyistä riittävämmät toimivaltuudet tehdä työtään. Esityksen mukaan kasvatukseen kuuluvien rajojen asettamisen ja rajoitustoimenpiteiden välistä rajaa selkiytettäisiin. Hallitusohjelman mukaisesti viranomaiset veloitettaisiin aktiiviseen yhteistyöhön sekä varmistettaisiin riittävä toimivalta ja keinovalikoima, jotta sijaishuoltopaikastaan luvatta poissa oleva lapsi löydetäisiin nopeasti ja saataisiin palautettua. Lisäksi uudella kuntouttavalla suljetulla laitospalvelulla mahdollistettaisiin lisäkeinoja alle rikosvastuuiän olevien lasten rikoskierteiden katkaisuun. Esitykseen sisältyvät myös ehdotukset, jotka liittyvät lastensuojelun ja psykiatrian osaamisen yhteensovittavien lastensuojelun palveluyksiköiden toteuttamiseen.

Keskeiset havainnot

Kasvatukselliset toimenpiteet

Talentian ry lausuu varsinaisesta hallituksen esityksestä HE 149/2025 täydentäen luonnosvaiheessa pyydetyn lausuntopyynnön näkemyksiä. Hoidon, kasvatuksen, valvonnan ja huolenpidon rajojen selkeyden määrittely voi ammatillisesti lakiesityksen myötä parantua mutta edellyttää varsinaisessa käytännön työssä ammattihenkilöiden työn riittävää resurssointia ja mahdollisuutta tilanteiden avoimeen ja selkeään reflektiiviseen käsittelyyn. Riittävien resurssien myötä esitys voi edistää ihmisarvoa tukevia ammatillisia käytäntöjä.

Esityksessä on pyritty selkiyttämään kasvatuksellisten toimenpiteiden ja itsemääräämisoikeutta rajaavien päätöstä edellyttävien rajoitustoimenpiteiden välistä eroa, mikä saattaa vähentää näkemyseroja huolenpitoon liittyvistä rajoista ja juridisista tulkinnoista. Linjauksilla saattaa olla myönteisestä vaikutusta aikuisten ja lasten vuorovaikutussuhteiden ja luottamuksen rakentumiseen mutta se voi myös kehittää vastavuoroisuutta lasten, huoltajien ja ammattihenkilöiden välillä ollessaan reflektiivistä. Toisaalta jos ammattihenkilöllä on oikeus osittainkin toimia tiukassa rajauksessa kasvatuksellisessa roolissa ilman hallinnollista velvoitetta päätöksentekoon rajoitustoimenpiteistä, voi rajoitusten toimivaltuudet ulottua laajemmalle perusoikeuksiin, joiden osalta saattaisi tulla kyseeseen paremminkin päätöksenteko juridisena ja eettisenä käytäntönä rajoitustoimenpiteen yhteydessä. Tätä puolta onkin pohdittu täydentävästi hallituksen esityksen loppuosuudessa perustuslainmukaisuuden arvioinnissa.

Tilanteet vaativassa sijaishuollossa edellyttävät monesti moniammatillista arviota ja sosiaalialan koulutukseen, kokemukseen sekä ammattitaitoon sisältyvää kypsää, syvällistä ja kollegiaalista eettistä harkintataittoa itsemääräämisoikeuden rajoista. Edelleen voidaan kysyä, miten vaativan sijaishuollon ammatillisessa käytännössä varmistetaan toimenpiteen nimeäminen, luonne ja todentaminen kasvatustoimenpiteeksi. Toimenpiteet edellyttävät harkintaan perustuvien tilanteiden suunnitelmaan perustuvaa nimeämistä ja kirjaamista siitä, millainen rajaavien kasvatustoimenpiteiden sisältö ja ilmiö on ollut yksittäisessä harkintatilanteessa? On myös tärkeää, että sääntely on tarkkarajaista, jotta ammattihenkilöt, nuoret ja heidän huoltajansa ymmärtävät mitä perusoikeuksilla tarkoitetaan ja miltä osin niihin voidaan puuttua.

Sosiaalityöntekijän tarpeen mukainen keskusteluvaihtoehto lapsen huolenpitoon liittyvistä eettisistä ja juridista periaatteista 30 §:n mukaisen asiakassuunnitelman perusteeksi on huomioitava työn ja henkilöstön mitoituksessa, jotta ammatillisten menettelytapojen laatu tältä osin toteutuu, kuten asiakaslaissa edellytetään. Talentia pitää kannatettavana, että asiakassuunnitelman yhteydessä kasvatukseen liittyviin sääntöihin ja käytäntöihin liittyvä keskustelu on muutettu velvoittavaan muotoon. Lisäksi on poistettu muotoilu ”joiden avulla sijaishuoltoa toteutetaan” sen selkiyttämiseksi, että säännös koskee myös avohuollon tukitoimena sijoitettuja.

Sijoitetun lapsen oikeus tasapainoiseen kehitykseen ja erityiseen suojeluun

Talentia pitää 4 a §:n pykälän muutoksia ammatillisten menettelytapojen ja ammattieettisten kestävien käytäntöjen kannalta tarpeellisina. 1 momenttia muutettaisiin siten, että sääntely koskisi nimenomaisesti kodin ulkopuolelle perhe- tai laitoshuoltoon sijoitettuja lapsia. Kodin ulkopuoliset sijoitukset tarkoittavat avohuollon tukitoimena tai sijaishuoltoon tehtyjä sijoituksia. Pykälän otsikon

muutoksella ja sisällön täsmentämisellä pyritään korostamaan lastensuojelun velvollisuutta huolehtia erityisesti kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten huolenpidosta, suojelusta ja oikeuksista.

Säännös koskisi myös avohuollon tukitoimina tapahtuvia sijoituksia, koska yhtäältä kaikilla sijoitetuilla lapsilla on oikeus pykälän sääntelyn mukaiseen kohteluun oman kodin ulkopuolella ja toisaalta lastensuojelun sijoittamista lapsista huolehtivilla aikuisilla on velvollisuus huolehtia heidän hyvinvoinnistaan lain edellyttämällä tavalla. Sääntelyn tarkoituksena on turvata sijaishuoltopaikassa olevien kaikkien lasten oikeutta turvalliseen kasvuympäristöön. Hallituksen esityksen mukaan kasvatuksellisten käytäntöjen asema sijaishuoltopaikan arjessa on epäselvä: perhehoitoon sijoitetuille lapsille ei pystytä tai uskalleta asettaa ikätasoisia rajoja, ja laitoshoidon sijoitetuille lapsille tehdään usein rajoituspäätöksiä sellaisissa tilanteissa, jotka eivät ole LsL:n 11 luvun tarkoittamia rajoituksia. Näin ollen kasvatuksellinen ulottuvuus vaatii selkeyttämistä.

Hallituksen esityksessä yhteisen keskustelun tavoitteena on tehdä arkisista kasvatuksellisista ratkaisuista sekä sijoitetun lapsen että hänen arjestaan vastaavien aikuisten näkökulmasta ennakoitavaa ja turvallista. Asiakassuunnitelman merkitys korostuu etenkin perhehoidossa, koska perhehoitoon sijoitetulle lapselle ei tehdä hoito- ja kasvatussuunnitelmaa vastaavalla tavalla kuin lastensuojelulaitokseen sijoitetulle lapselle. Kasvatuskeinoista etukäteen sopimisen tavoitteena on ennaltaehkäistä lapsen mahdollista mielivaltaista kohtelua ja siten edesauttaa myös ennakkollista valvontaa. Avoin keskustelu kasvatukseen liittyvistä kysymyksistä ja mahdollisten ristiriitaisten näkemysten kirjaaminen asiakassuunnitelmadokumenttiin on tarpeen myös lapsen johdonmukaisen kasvatuksen takia: sosiaalityöntekijän, vanhempien ja sijaishuoltopaikan välisistä ristiriidoista on hyvä olla tietoisia ja niitä tulee käsitellä lapsen ikätaso huomioiden avoimesti ja lasta tukien. Pykälän soveltaminen tarkoitetulla tavalla edellyttää hallituksen esityksen mukaan perhehoitajien ja lastensuojelulaitoshenkilöstön koulutusta ja vahvaa toimeenpanon tukea.

Talentia arvioi, että mikäli kasvatuksellisia rajoja, kiinnipitoa tai muita vastaavia toimia sovelletaan yhtäläisesti myös perhehoidon arkeen, on perhehoidossa oltava tosiasiallisesti yhtä hyvät edellytykset toimia oikein kuin koulutetun henkilöstön laitoksissa tai suljetuissa yksiköissä? Tämä edellyttää tukea osaamisen vahvistamiseen, ohjaukseen ja oikeusturvaan.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että lapsen asiakassuunnitelman laatimisen yhteydessä sosiaalityöntekijällä olisi velvollisuus keskustella sijaishuollon aikana toteutettavista menettelytavoista ja kasvatusperiaatteista sekä kasvatukseen liittyvistä säännöistä ja käytännöistä, joilla lapsen hoitoa, kasvatusta, valvontaa ja huolenpitoa toteutetaan. Tavoitteena on selkiyttää nykytilaa, jotta kasvatuksellisista käytännöistä ja niiden merkityksestä turvallisen arjen toteuttamisessa olisi mahdollisimman yhdenmukainen käsitys lapsen asioihin keskeisesti liittyvien kesken. Asiakassuunnitelmaan voidaan myös kirjata kasvatuksellisia toimia, joilla pyritään tukemaan lapsen tasapainoista kehitystä ja lapsen erityistä suojelua. Yhteisen keskustelun tavoitteena on

tehdä arkisista kasvatuksellisista ratkaisuista sekä sijoitetun lapsen että hänen arjestaan vastaavien aikuisten näkökulmasta ennakoitavaa ja turvallista.

Aineiden ja esineiden poisottamisvelvoitteiden liittyvän harkinnan ja päätöksenteon osalta 4 §:n b ja c kohdissa tulee hyvinvointialueilla huomioida lapsen asioista vastaavien sosiaalityöntekijöiden vakanssien riittävyys, jotta lain velvoitteita voidaan toteuttaa.

Asiakassuunnitelma

30 §:n pykälän 2 momenttia muutettaisiin niin, että 49 a §:n mukaiseen suljettuun laitospalveluun sijoitetun lapsen asiakassuunnitelma tulee tarkistaa vähintään 4 kuukauden välein. Lapsen sijoitus kyseiseen palveluun on erityisen voimakkaasti lapsen perus- ja ihmisoikeuksia rajoittava toimenpide. Käytännössä 49 a §:n mukaiset sijoitusperusteet ja lapsen tarpeisiin vastaavan sijaishuollon toteuttaminen edellyttävät lapsen kohdistuvaa rajoittamista koko sijoituksen ajan.

Lapsen kanssa tehtävälle tavoitteelliselle ja suunnitelmalliselle työskentelylle sekä muutosten arvioinnille on varattava riittävä aika. Toisaalta lähtökohdiltaan suljetun laitospalvelun työskentelyote lapsen kanssa olisi intensiivinen. Lapsen on tärkeää olla itse mukana määrittelemässä työskentelyn tavoitteita ja painopisteitä. Lasta kuntouttavien palvelujen tulee olla saavutettavissa sijoituksen aikana. Säännöllinen asiakassuunnitelman tarkastusrytmi muodostaisi systemaattisen seurannan. Se tukisi lapsen sijoitukselle asetettujen tavoitteiden saavuttamisen seurantaa ja sijoituksen päättämisen tavoittelua.

Hallituksen esityksen mukaan asiakassuunnitelman tarkistamisen yhteydessä lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tulee saada käyttöönsä laitoksen yhteydessä toimivien asiantuntijoiden yhdessä hoito- ja kasvatushenkilökunnan kanssa laatima 49 e §:n mukainen arvio lapsen tilanteesta. Tarvittaessa on hankittava myös muun asiantuntijan arvio lapsen hoidon, huolenpidon ja kuntoutuksen tarpeesta.

Talentia toteaa, että lisävelvoitteiden vaatimukset toteutuvat ammattihenkilön työssä ajankäytöllisenä lisätarpeena, joka on hyvinvointialueilla huomioitava lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän työn mitoituksessa ja vakanssien määrässä.

Kuntouttava suljettu laitospalvelu

Kuntouttava suljettu laitospalvelusta säädetään 49 a §:ssä. Pykälä on uusi. Siinä säädettäisiin kuntouttavan suljetun laitospalvelun kohderyhmästä ja sijoituksen yleisistä edellytyksistä sekä

palvelun tuottamisvastuusta. Pykälän 1 momentin mukaan palveluun voitaisiin sijoittaa 12 vuotta täyttänyt lapsi, joka aiheuttaa vakavaa vaaraa omalle tai muiden turvallisuudelle käyttämällä väkivaltaa tai tekemällä muita rikollisia tekoja.

Hallituksen esityksessä on aiheellisesti otettu huomioon annetusta lausuntopalautteesta huomioitu tulkinta sijoituksen kestosta suljettuun laitospalveluun. Esityksen mukaan sijoituksen tarkoitus on siten lapsen välttämätön suojeleminen tarve omaa ja muiden turvallisuutta vakavasti vaarantavalta käyttäytymiseltään, minkä lisäksi sijoituksen myötä lapselle järjestetään hänen tarvitsemansa kuntouttavat palvelut ja pitkäjänteinen tuki. Vakavaa vaaraa koskevan käyttäytymisen on oltava kuitenkin yhteydessä lapsen rikollisiin tekoihin, joita ovat väkivallan käyttäminen ja muut rikolliset teot.

Lisäksi perustuslainmukaisuuden arvioinnissa korostetaan, että laitokseen sijoittamisen tulee perustua aina yksilölliseen arvioon lapsen tarpeista ja tilanteesta, jossa lapsen etu on ensisijainen harkintaperuste. Myös lapsen oikeuksien komitea on korostanut, että laitossijoituksia tulisi tehdä vain, jos ne ovat lapsen kannalta välttämättömiä ja perustuvat kokonaisvaltaiseen arviointiin lapsen edun ensisijaisuudesta

Lapsen väkivaltaisesta käyttäytymisestä ja rikollisten tekojen tekemisestä johtuvien vaikutusten tulisi ilmetä aina lapsen oman tai muiden henkilöiden turvallisuuden vakavana vaarantumisenä, jotta lapsi voidaan sijoittaa suljettuun laitospalveluun. Sijoituksen tarkoitus on siten lapsen välttämätön suojeleminen tarve omaa ja muiden turvallisuutta vakavasti vaarantavalta käyttäytymiseltään, minkä lisäksi sijoituksen myötä lapselle järjestetään hänen tarvitsemansa kuntouttavat palvelut ja pitkäjänteinen tuki. Vakavaa vaaraa koskevan käyttäytymisen on oltava kuitenkin yhteydessä lapsen rikollisiin tekoihin, joita ovat väkivallan käyttäminen ja muut rikolliset teot.

Hallituksen esityksen jatkovalmistelussa tarkennettiin lapsen sijoituksen keston osalta, että päätettäessä sijoituksesta, sen kesto noudattaa nykyistä LsL:n sääntelyä. Sen mukaisesti kiireellinen sijoitus jatkuu, kuten siitä on säädetty 38 §:ssä sekä siten kuin huostaanoton kestosta on säädetty 47 §:n 1 momentissa, eli on voimassa toistaiseksi. Sijoituksen kestoon vaikuttaa kuitenkin se, että se on päätettävä, kun 49 a §:ssä säädettyjä sijoituksen edellytyksiä ei enää ole, vaikka lapsen sijaishuollon tarve muutoin ei ole lakannut.

Talentia pitää hyvänä perusoikeuksien kannalta tehtyä täsmennystä, että suljettuun laitospalvelun sijoituksen kesto on määritelty lastensuojelulain periaatteiden mukaisesti siten, että se päättyy, kun suljetulle laitospalvelulle edellytyksiä ei enää ole, vaikka muutoin muun sijaishuollon tarve ei olisi lakannut.

Hallituksen esityksessä on täsmennetty myös ikärajaa. Pykälän 1 momentin mukaisesti suljettuun laitospalveluun voitaisiin lähtökohtaisesti sijoittaa vain lapsi, joka on täyttänyt 12 vuotta. Tätä rajausta perusteleen lapsen kyseiselle iälle tyypillinen kehitystaso, jonka katsotaan antavan valmiuksia lapselle osallistua oman lastensuojeluasiansa käsittelyyn. Lapsi, joka on täyttänyt 12 vuotta voi käyttää itsenäisesti puhevaltaa lastensuojeluasiassaan. Lasta tulee kuulla häntä koskevassa päätöksenteossa ja lapselle on turvattu itsenäinen valitusoikeus. Lapsen osallisuudella ja siihen liittyvillä valmiuksilla on merkitystä sijaishuollon tavoitteiden määrittelyssä ja saavuttamisessa. On tärkeää, että lapsi ymmärtää sijoituksen taustalla olevat syyt ja että hän voi olla mukana arvioimassa sijoitukselle asetettavia tavoitteita, esittää mielipiteensä keinoista hänen tukemisekseen ja osallistua aktiivisesti myös oman tilanteensa ja toteutetun työskentelyn arviointiin.

Suljetun laitospalvelun ikärajaan liittyen hallituksen esityksessä arvioidaan, että alle 12-vuotiaiden sijoittaminen suljettuun laitospalveluun olisi arvioiden mukaan harvinaista. Arviolta merkittävällä osalla tämän ikäisistä lapsista, jotka täyttävät 49 a §:n mukaiset kriteerit, on mielenterveyden häiriöihin liittyvää vaikeaa vihanhallinta- ja väkivaltaongelmaa tai erityisen vaikeasti hallittavaa itsetuhoista käyttäytymistä, mikä edellyttää heidän hoitonsa järjestämistä hoitoon määrättyinä esimerkiksi EVA tai NEVA-yksikössä. Ei voida kuitenkaan pois sulkea mahdollisuutta, että vakavan turvallisuusriskiä itselle ja muille aiheuttavan rikoskäyttäytymisen taustalla voi olla myös muita kuin edellä mainittuun hoidontarpeeseen liittyviä syitä. Hallituksen esityksen mukaan näissä tilanteissa lapsen sijoitus suljettuun laitospalveluun tulee voida järjestää, jos perusteet ovat 49 a §:n mukaiset ja sijoituksen arvioitaisi olevan lapsen edun mukainen. Palvelu olisi myös näiden lasten osalta viimesijainen keino lapsen auttamiseksi.

Ehdotettavan suljetun laitospalvelun välittömät vaikutukset kohdistuisivat ainakin ensivaiheessa pieneen määrään lapsia, arviolta noin 20–25 lapseen ja vuosikustannukseksi muodostuisi jatkossa 10–12 miljoonaa.

Hallituksen esityksessä todetaan, että sosiaalityöntekijällä olisi tehostettu velvoite seurata ja arvioida suljetun laitospalvelun aikana sijoitukselle asetettuja tavoitteita ja niiden saavuttamista. Tämä voi lisätä yksittäisten sosiaalityöntekijöiden työmäärää. Toisaalta todetaan myös, että lapsi on sijoitettu pidempiaikaisesti palveluun, jossa hän on läsnä ja jossa hänen kanssaan voidaan tehokkaasti työskennellä, voi olla sosiaalityöntekijän hallinnollista työmäärää vähentäviä vaikutuksia, jos palvelulla saadaan katkaistua esimerkiksi jatkuvat luvattomat poissaolot tai lapsen sijaishuoltopaikkojen muutokset.

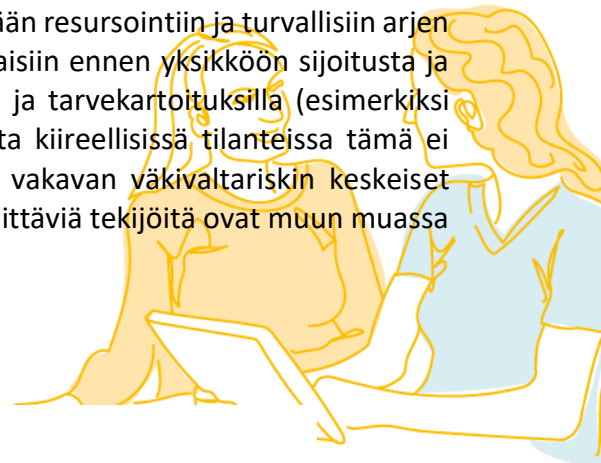
Talentia pitää välttämättömänä, että lain toteutumista edellä mainituilta osin seurataan tarkasti, ettei suljetulla hoidolla paikata muun palvelujärjestelmän toimimattomuutta ja varhaisemman ennaltaehkäisevän tai vaativamman kuntouttavan tuen resurssointia ja että prosessin työmäärää seurataan ja arvioidaan osana kehittämisprosessia.

Kuntouttavan laitospalvelun sisältö

Kuntouttavan suljetun laitospalvelun sisällön pykälä 49 b on uusi. Ensimmäisessä momentissa säädettäisiin palvelun tehtävästä ja sisällöstä. Palvelun tehtävänä olisi sijaishuollon suljetuimpana toimintamuotona vastata lapsen erityisestä suojelusta. Tavoitteen toteuttaminen edellyttäisi lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaavan kuntoutuksen turvaamista sijoituksen aikana. Ympäri vuorokautinen moniammatillisesti toteutettu palvelu vastaisi lapsikohtaisessa arvioinnissa tunnistettuihin tuen tarpeisiin, jotka määriteltäisiin ja kirjattaisiin lapsen asiakassuunnitelmaan ja sitä konkretisoivaan hoito- ja kasvatussuunnitelmaan.

Palvelua toteutettaisiin sosiaali- ja terveydenhuollon ammatilliseen osaamiseen perustuvana tehostettuna työskentelynä. Tehostettu kuntouttava laitospalvelu olisi käsitteenä uusi lastensuojelulaisissa. Tehostettu kuntouttava työskentely näkyisi niin palvelun jatkuvassa arvioivassa otteessa, henkilöstömäärässä, henkilökunnan osaamisessa kuin muun asiantuntemuksen integroimisessa lapsen sijaishuoltoon. Säännöksellä olisi yhteys sijaishuoltopaikan valintaan, lastensuojelulaitoksen henkilöstön mitoittamiseen ja kelpoisuusvaatimuksiin. Kyseessä olisi lastensuojelupalvelu eikä sillä voitaisi korvata esimerkiksi lapsen tarvitsemaa psykiatrista osastohoitoa.

Vaikka väkivaltainen käytös ei ole sairaus, merkittävällä osalla sekä rikosseuraamusten piirissä että lastensuojelulaitoksissa olevista väkivaltarikoksiin syyllistyneistä lapsista on jokin mielenterveyden häiriö. Mielenterveyden häiriöistä korostuvat päihteiden käyttö, mielialahäiriöt, aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriö (ADHD) sekä erilaiset oppimishäiriöt. Mielenterveyden häiriöiden hoito vaikuttaa myönteisesti myös väkivaltaiseen käytökseen. Hallituksen esityksessä taustoitetaan, että väkivaltainen käytös on liitoksissa vakaviin mielenterveyden sairauksiin, kuten alkavaan skitsofreniaan. Palveluun sijoitettavan lapsen mielenterveyden selvittäminen ja mielenterveyden häiriöiden hoitaminen olisivat keskeisiä palvelun kuntouttavuuden kannalta. Väkivaltariski tulee huomioida fyysisten tilojen suunnittelusta henkilökunnan riittävään resurssointiin ja turvallisiin arjen käytäntöihin. Tavoitteena on, että lapsen väkivaltariskiä arvioitaisiin ennen yksikköön sijoitusta ja säännöllisesti sijoituksen aikana luotettavaksi osoitetuilla riski- ja tarvekartoituksilla (esimerkiksi SAVRY, structured assessment of violence risk in youth), mutta kiireellisissä tilanteissa tämä ei välttämättä ole mahdollista. Laadukas riskikartoitus tunnistaa vakavan väkivaltariskin keskeiset taustatekijät ja suojaavat tekijät. Laitospalvelun onnistumista selittäviä tekijöitä ovat muun muassa

laitoksen ilmapiiri, kodinomaisuus sekä työntekijöiden ja lasten välisten suhteiden laatu. Turvallisuus on kaiken toiminnan perusta. Käyttäytymisen muutokseen tähtäävistä terapeuttisista menetelmistä eniten.

Tutkimusnäyttöä on kognitiiviseen käyttäytymisterapiaan (KKT) pohjautuvista interventioista. Dialektisen käyttäytymisterapian (DKT) on kansainvälisessä kirjallisuudessa todettu vähentävän rikoksilla oireilevien nuorten ei-toivottua käyttäytymistä. Suomessa on käytössä ART eli Aggression Replacement Training. Multi-Dimensional Family Therapy (MDFT) menetelmän tehosta on alustavaa kansainvälistä näyttöä myös laitoshoidossa. Tunnekyelmiä piirteitä omaavat käytöshäiriöiset lapset eivät välttämättä hyödy ryhmäterapioista, koska heillä aggressio ei ole seurausta puutteellisesta impulssikontrollista. Psykososiaalisten hoidollisten menetelmien käyttö edellyttää yhteistyötä terveydenhuollon kanssa.

Henkilöstö

Kuntouttavan suljetun laitospalvelun henkilöstöstä todetaan 49 § b pykälässä, että se on uusi. Sen 1 momentissa säädetäisiin kelpoisuusvaatimuksista. Sen 1 momentissa todettaisiin, että sen lisäksi, mitä 60 §:ssä säädetään, kuntouttavassa suljetussa laitospalvelussa olevien henkilöiden kelpoisuusvaatimuksena olisi tehtävään soveltuva korkeakoulututkinto tai ammattikorkeakoulututkintoja edeltänyt opistoasteinen ammatillinen tutkinto. Hallituksen esityksessä todetaan, että ottaen huomioon laitokseen sijoittavien lasten erityiset haasteet, on laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökunnan kelpoisuusvaatimukset perusteltua olla korkeammalla, kuin mitä edellytetään 60 §:ssä. Muun henkilökunnan kelpoisuusvaatimuksista olisi voimassa, mitä niistä muualla laissa ja lain nojalla säädetäisiin. Muulla henkilökunnalla tarkoitettaisiin esimerkiksi opetushenkilöstöä. Lisäksi momentissa todettaisiin, että tulisi laitoksessa tulee työskennellä riittävä määrä terveydenhuollon ammattihenkilöitä. Säännöksellä halutaan varmistaa se, että sijoitettujen lasten terveydenhuollollisiin tarpeisiin pystyttäisiin vastaamaan tarkoituksenmukaisesti ja oikea-aikaisesti sekä esimerkiksi lääkehoidon oikeaa toteuttamista voitaisiin varmistaa. Vaikka suljettu laitospalvelu on sosiaalihuollon laitospalvelua, terveydenhuollon ammattihenkilöt olisivat välttämätön osa lapsen huolenpidosta ja kuntoutuksesta vastaavaa moniammatillista työryhmää. Terveydenhuollon ammattihenkilöiden osalta on tarpeen määritellä, liittyykö heidän työskentelynsä sosiaalihuollon vai terveydenhuollon tehtäviin.

Pykälän 1 momentissa todetaan myös, että laitoksen henkilökunnalla tulee olla riittävä perehtyneisyys ja ammattitaito turvallisuuden varmistamiseen. Henkilöstön työhyvinvoinnin toteutumista voidaan tukea muun muassa riittäväksi mitoitetulla työntekijäresurssilla. Ammattitaidon ja osaamisen ylläpitoa ja vahvistamista tulisi tukea tarjoamalla aktiivisesti lisäkoulutusmahdollisuuksia.

Talentia huomauttaa, että lakiesityksen voidaan selvyiden vuoksi täsmentää esimerkiksi, että ammattikorkeakoulututkintoja edeltäneellä opistoasteisella ammatillisella tutkinnolla tarkoitetaan sosiaalialan opistotasosta sosiaaliohjaaja tutkintoa, joka oli ammattikorkeakoulun sosionomitutkintoa edeltävä tutkinto. Lisäksi henkilöstön työhyvinvointi turvataan myös riittävällä työnohjauksella, jota tulee olla saatavilla.

Toimintayksikössä on varmistettava lastensuojeluosaaminen osana moniammatillista osaamista (sosionomi AMK, sosionomi YAMK, sosiaalityöntekijä) ja tarvittava työkokemus sekä erikoistuminen vaativaan sijaishuoltoon soveltuvalla lisäkoulutuksella.

Työturvallisuus ja työsuojelu

Sosiaali- ja terveysalan koulutuksen lisäksi henkilöstöllä tulisi olla myös suljetun laitospalvelun toiminnan luonteen edellyttämä turvallisuusosaaminen, erityistä osaamista väkivaltaiseen käytökseen puuttumisessa, väkivaltatilanteiden turvallisessa hallinnassa sekä väkivallan ja väkivaltatilanteiden käsittelyssä lasten kanssa sekä rajoitusten turvalliseen käyttöön. Työsuojelu ja työturvallisuusosaaminen edellyttää velvoitetta henkilöstön kouluttamiseen ja siihen erikseen varattuja kohdennettuja resursseja.

Työturvallisuuslain 27 § velvoittaa työnantajan erityisiin toimenpiteisiin väkivallan uhan torjumiseksi. Työssä, johon liittyy ilmeinen väkivallan uhka, työ ja työolosuhteet on järjestettävä siten, että väkivallan uhka ja väkivaltatilanteet ehkäistään mahdollisuuksien mukaan ennakolta. Tällöin työpaikalla on oltava väkivallan torjumiseen tai rajoittamiseen tarvittavat asianmukaiset turvallisuusjärjestelyt tai -laitteet sekä mahdollisuus avun hälyttämiseen. Työnantajan on laadittava menettelytapaohjeet, joissa ennakolta kiinnitetään huomiota uhkaavien tilanteiden hallintaan ja toimintatapoihin, joilla väkivaltatilanteen vaikutukset työntekijän turvallisuuteen voidaan torjua tai rajoittaa. Tarvittaessa on tarkistettava turvallisuusjärjestelyjen ja -laitteiden toimivuus.

Hallituksen esitys taustoittaa hyvin traumahistorian merkitystä taipumuksessa väkivaltaiseen käyttäytymiseen. Traumahistoria altistaa taipumukselle kokea sekä vuorovaikutustilanteet että ympäristö uhkaavina, ja toiset ihmiset epäluotettavina. Tämä lisää arkistenkin tilanteiden väkivaltaisen eskalaation riskiä. Traumataustan yleisyys edellyttää, että lastensuojelulaitosten hoito- ja kasvatushenkilökunta tuntee traumainformoidun hoidon keskeisiä periaatteita. Hyvän traumainformoidun sijaishuollon keskeisiä tekijöitä ovat lapsista huolehtivien aikuisten ymmärrys traumaattisten kokemusten mahdollisista vaikutuksista, lasten osallisuuden tukeminen, työntekijöiden hyvinvoinnista huolehtiminen laadukkaalla koulutuksella työnohjauksen, työntekijöiden sijaistraumatisoitumisen ehkäisy ja sopiva asiakasmäärä. Näillä keinoilla voidaan vaikuttaa myös työturvallisuuteen.

Erityisen huolenpidon jakson järjestäminen, päätös ja toimeenpano

Erityinen huolenpito esitetään muutettavaksi erityisen huolenpidon jaksoksi ja kokonaisuus ehdotetaan siirrettäväksi nykyisestä rajoituksia koskevasta 11 luvusta (71–73 §:t) sijaishuoltoa koskevaan lukuun, jonne ehdotetaan säädettävän uudet säännökset 60 a–60 c erityisen huolenpidon jaksoa koskien. Hallituksen esityksessä on lausunto palautteen perusteella täydennetty perusteluja esimerkiksi EHO-jakson päätöksentekoa ja EHO-jaksoa edeltäneen sijaishuoltopaikan irtisanomista koskien. Lisäksi on muutettu 60 b §:n 3 ja 4 momentteja. Lisättiin irtisanomista koskeva päätöksentekijä siten, että siitä päättää 13 §:n 2 ja 3 momentin mukaan määräytyvä viranhaltija lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän valmisteltua asian.

Erityisen huolenpidon jaksosta olisi tehtävä määräaikainen päätös. Ehdotettu säännös vastaisi nykytilaa, mutta korostaisi aiempaa täsmällisemmin erityisen huolenpidon jakson ja sitä koskevan päätöksen määräaikaaisuutta. Lisäksi ehdotetaan, että voimassa olevan 72 §:n 3 momentissa säädettyä erityisen huolenpidon enimmäiskestoja muutettaisiin. Jatkossa päätös voitaisiin tehdä 90 vuorokaudeksi kerrallaan nykyisen 30 vuorokauden sijaan. Lisäksi ehdotetaan, että erityisen huolenpidon jatkamisen edellytykseksi säädettäisiin nykyistä tarkkarajaisemmin siitä, että jatkaminen olisi lapsen hengen, terveyden tai turvallisuuden ja lapsen tarpeenmukaisten palvelujen järjestämisen kannalta välttämätöntä. Ehdotettu lisäedellytys olisi tarpeellinen, koska erityisen huolenpidon jaksojen kesto ehdotetaan kaksinkertaistettavaksi enintään 90 vuorokaudesta maksimissaan 180 vuorokauteen. Määräaikainen päätös itsessään ei olisi peruste jakson jatkamiselle, vaan tilannetta olisi seurattava jatkuvasti.

Talentian yhtyy näkemykseen, että mahdollisuus pidentää EHO jaksoa on selkeä parannus, joka lisää myös lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän mahdollisuutta arvioida paremmin jatkohoidon ja tuen tarvetta.

Moniammatillista arviota koskevan säännöksen ehdottomuutta ehdotetaan muutettavaksi siten, että jatkossa todettaisiin ne alat, joiden asiantuntemukseen arvion tulisi ainakin perustua. Jatkossakin edellytettäisiin kasvatukselliseen, sosiaalityön ja lääketieteelliseen asiantuntemukseen perustuvien arvioiden hankkimista päätöksenteon tueksi. Samalla ehdotetaan psykologisen asiantuntemuksen poistamista ehdottomana vaatimuksena säännöksestä. Jatkossakin päätöksenteon tueksi olisi mahdollista hankkia psykologin lausunto lapsikohtaisten tarpeiden mukaisesti.

Talentian lausuu edelleen kuten luonnosvaiheessa, että pykälästä 60 § 3 mom. puuttuu keskeisenä arviointialana psykologin arvio moniammatillisen asiantuntemuksen yhteydessä EHO tarpeen

arvioinnissa. Usein lääketieteellinen arvio vaatii tuekseen psykologin arvion 13 §:n 2 ja 3 momentin mukaisen viranhaltijan päätöksenteon tueksi.

Talentia toteaa, että päätöksentekovelvoitteissa on otettava huomioon lapsen asioista vastaavien sosiaalityöntekijöiden työmäärä ja henkilöstöresurssien kokonaisuus. Esityksen mukaan EHO:n lopettamisesta päättäisi 13 b §:ssä tarkoitettu lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. Lopettamisesta voisi päättää myös muu hyvinvointialueen toimivaltainen sosiaalihuollon viranhaltija, mikä olisi muutos nykytilaan verrattuna. Erityisen huolenpidon jakson päättämistä ja päätöksentekotoimivaltaa koskeva sääntely noudattaisi edellä mainittua muutosta lukuun ottamatta nykytilaa. Säännökseen lisättäisiin jakson käsite.

Lapsen erityistä suojelua turvaavat rajoitukset sijaishuollon aikana

Keskeisiä kohtia (60 § - 92 §)

Poliisin virka-apu

69 §:ssä 1 - 4 mom säädetään poliisin virka-avusta lastensuojelulaitoksesta ja perhekodista luvatta poissaolevan lapsen kiinniottamisessa ja kuljettamisessa. Poliisilla tulee säilyä toimintaedellytykset hoitaa poliisin ensisijainen tehtävä. Poliisin resursseja tuleekin käyttää vain niihin virka-aputehtäviin, joissa poliisia tarvitaan välttämättä. Lähtökohtaisesti sijaishuolto tulee järjestää niin, että poliisin virka-apuun ei tarvitse turvautua säännönmukaisesti esimerkiksi riittämättömien henkilöresurssien takia. Poliisilain 1 luvun 6 §:ssä säädetään poliisin velvollisuudesta olosuhteiden vaatiessa asettaa tehtävät tärkeysjärjestykseen. Tämä koskee myös virka-aputehtäviä.

Pykälän 1 momentissa todettaisiin säädösperusta toimivaltaisen sosiaalihuollon viranhaltijan virka-avulle, joka toimii säädösperustana poliisin virka-avulle myös luvattomasti laitoksesta tai perhekodista poissa olevia lapsia koskevissa virka-avuisissa. Pykälässä säädetään myös virka-avun maksuttomuudesta. Toimivaltaisen sosiaalihuollon viranhaltijan tehtävistä ja toimivaltuuksista on säädetty tarkemmin tämän pykälän 2 momentissa mainituissa säännöksissä.

Talentian pitää kannatettavana, että pykälän 3 momentissa säädetään ja selkiytetään virka-avun pääperiaate. Sen mukaan toimivaltaisella sosiaalihuollon viranhaltijalla ja laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvalla henkilöllä olisi oikeus saada virka-apua, jos virka-avun perusteena oleva toimenpide estyy. Säännöksen mukaan virka-avun perusteena oleva toimenpide (esimerkiksi henkilöntarkastus) voi estyä, jos toimivaltainen sosiaalihuollon viranhaltija tai laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö toimenpiteitä suorittaessaan arvioi, että lapsen käyttäytyminen tai olosuhteet muutoin aiheuttavat merkittävän riskin lapsen tai lapsen

palauttamiseen osallistuvan taikka muun henkilön turvallisuuden vaarantumiselle. Lapsen oma tai hänen seurassaan olevien henkilöiden käyttäytyminen voi esimerkiksi olla sellaista, että lapsen, työntekijöiden taikka sivullisten turvallisuus edellyttää poliisin läsnäoloa. Lapsen etsintään ja palauttamiseen on varattava riittävät resurssit eikä säännöksessä tarkoitettu olosuhde voisi lähtökohtaisesti tarkoittaa tilannetta, jossa toimenpiteen hoitaminen jo lähtökohtaisesti on ollut aliresursoitu.

Talentia pitää 69 §:n 4 mom. täsmennystä tarpeellisenä. Poliisin antaessa virka-apua 2 momentin 5 kohdan tarkoittamassa tilanteessa, poliisi olisi velvollinen kuljettamaan lapsen toimivaltaisen sosiaalihuollon viranhaltijan ja lapsen oleskelupaikan hyvinvointialueen toimivaltaisen viranhaltijan yhteistyössä sopimaan lähimpään mahdolliseen lastensuojelulaitokseen. Lähin mahdollinen lastensuojelulaitos voisi olla väliaikainen lastensuojelulaitos tai lapsen oma sijaishuoltopaikka. Lähin mahdollinen siksi, että lähin lastensuojelulaitos voi olla niin täynnä, että lasta ei sinne voida palauttaa.

Kiinnipitäminen

Talentia arvioi laitoksissa työskenteleviltä ammattihenkilöiltä (sosionomi, sosionomi YAMK, sosiaalityöntekijä) tulleen valtakunnallisen jäsenpalautteen pohjalta, että kiinnipitoon liittyvän säännöksen perusteelliset täsmennykset ovat tarpeellisia myös työssä jaksamisen, työhyvinvoinnin ja työturvallisuuden kannalta. Talentian työhyvinvointia ja työväkivaltaa koskevissa selvityksissä laitosten kiinnipitämis- ja väkivaltatilanteet ovat ammattihenkilöille merkittävä stressitekijä ja syy työpaikan vaihtamiseen. Sekä kiinnipitäminen, että laitoksesta poistuneen kiinniotto ja voimakeinojen käyttö säännöksissä tarkoitetulla tavalla edellyttävät henkilöstön koulutusta, ammatillista johtamista ja vahvaa toimeenpanon tukea. Talentia pitää tärkeänä, että voimakeinojen käytössä noudatetaan ammatilliseen osaamiseen perustuvaa suhteellisuusperiaatetta, oikeasuhteisuutta ja ammattieettistä kypsyttä ja taitoa itsemääräämisoikeuden rajojen tulkinnassa. Rajojen suhteellisuuden tulkinta ja asettaminen on myös osa työyhteisön osaamista eikä ainoastaan yksittäisen viran tai toimenhaltijan tulkintaa.

Hallituksen esityksessä todetaan, että 68 §:n pykälän 3 momentin mukaan kiinnipitämisen on oltava kokonaisuutena arvioiden välttämätöntä, kun otetaan huomioon lapsen käyttäytyminen ja tilanne muutoinkin. Momentissa säädettäisiin lisäksi, että kiinnipitäminen on toteutettava lapselle turvallisella, hänen ikänsä, sukupuolensa, kulttuuri- ja uskonnollinen taustansa sekä yksilöllinen tilanteensa huomioivalla tavalla. Vastaava säännös on tällä hetkellä 69 a §:n 5 momentissa koskien kiinnipitämistä lapsen kuljetukseen käytettävässä autossa. Kiinnipitäminen olisi lopetettava heti, kun se ei enää ole välttämätöntä.

Pykälän 4 momentti vastaisi muutettuna nykyistä 2 momenttia. Ehdotetun momentin mukaan kaikista kiinnipitotilanteista tulisi jatkossa antaa kirjallinen selvitys laitoksen johtajalle ja laitoksen

johtajan on annettava välittömästi selvitys lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle. Tällä turvataan sosiaalityöntekijälle mahdollisuus arvioida keinoja välttää kiinnipitämisiä jatkossa. Sosiaalityöntekijän on huolehdittava, että kiinnipitämiset ja niitä koskeva arviointi näkyvät tietona lapsen asiakaskirjauksissa.

Pykälän 5 momenttiin esitetään lisättäväksi säännös, jonka mukaan sosiaalityöntekijän olisi arvioitava osana 74 a § mukaista lapsikohtaista arviota yhdessä lapsen ja sijaishuoltopaikan sekä mahdollisuuksien mukaan vanhempien kanssa, millä tavoin kiinnipitämiset olisivat vältettävissä lapsen edun huomioivalla tavalla, jos kiinnipitämiseen on jouduttu turvautumaan toistuvasti. Tämä korostaisi ja olisi yhteneväinen voimassa olevan lain 74 a §:n 3 momentin kanssa. Kyseisen lainkohdan mukaan, jos lapseen on kohdistettu useita, peräkkäisiä, yhtäaikaista tai pitkäaikaista rajoituksia, on lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän arvioitava lapsen kokonaistilanne, lapselle sopivan ja riittävän hoidon ja palvelujen tarve sekä vastaavatko sijaishuoltopaikan henkilöstön määrä ja osaaminen sekä tilat lapsen tarpeita. Toistuvat kiinnipitämiset voivat olla lapselle ja henkilökunnalle sekä muille lapsille traumaattisia ja jopa vahingollisia tilanteita. Lapsen kiinnipito voi myös esimerkiksi aktivoida lapsen traumakokemuksen. Lisäksi säännöksessä velvoitettaisiin, että lapsen terveydentila olisi tutkittava kiinnipitämisen jälkeen, jos kiinnipitämisestä aiheutuu lapselle vammoja tai fyysisiä jälkiä tai jos lapsi sitä pyytää.

Hallituksen esityksessä on asianmukaisesti todettu vertailutietoon pohjautuen, että kansainvälinen tutkimuskirjallisuus ja kiinnipitotilanteissa tapahtuneista kuolemista tehdyt selvitykset osoittavat, ettei traumatisoitunutta lasta tulisi lähtökohtaisesti kiinni pitää lainkaan. Erityisesti lasten, joilla on kaltoinkohtelukokemuksia tai somaattisia sairauksia, kohdalla kiinnipitoja tulisi välttää mahdollisimman pitkälle lapsen turvallisuuden varmistamiseksi. Erityistä huolellisuutta tulisi noudattaa myös tilanteissa, joissa lääkityksen tai päihteiden mahdollisista yhteisvaikutuksista esimerkiksi verenkiertoon ei tiedetä. Kiinnipitämisen tulisi perustua ainoastaan lapsen tai muiden hengen, terveyden, turvallisuuden tai merkittävään omaisuuden suojaamiseen. Kiinnipidon tulisi aina olla viimesijainen ja samalla äärimmäisin keino rauhoittaa lapsi. Kiinnipidon ei tulisi katsoa olevan hoidollista tai huollollista vaan sen tarkoituksena on rauhoittaa lapsi ja estää vakavamman vahingon sattuminen. Valtion koulukoteihin sijoitetut lapset kuvasivat usein kiinnipitojen olevan yksiä raskaimmista rajoitustoimenpiteistä, sillä ne koettiin yleisesti ottaen ahdistaviksi ja stressaaviksi tilanteiksi. Kiinnipitojen tulisivatkin olla lähtökohtaisesti mahdollisimman lyhytaikaisia.

Kameravalvonta

Eristämisen yhteydessä toteutettava kameravalvonta on säädetty 70 § a pykälässä. Pykälä on uusi ja siinä säädettäisiin kameravalvonnasta eristämisen yhteydessä. Kameravalvontaa on toteutettu eristämisen yhteydessä lastensuojelulaitoksissa ilman erillistä laintasoista sääntelyä. Eristystilaan

rajatun lapsen oikeus yksityisyyden suojaan on voimakkaasti rajoitettu. Rajoituksen vaikutusta lisää se, että häneen kohdistetaan kameravalvontaa. Verrattuna laitoksen yleisissä tiloissa tapahtuvaan kameravalvontaan, eristystilassa kameravalvonnalla puututaan lapsen yksityisyyteen voimakkaammin. Kameravalvonnan järjestäminen eristämistiloissa on katsottu kuitenkin mahdolliseksi erityisesti silloin, jos sillä turvataan eristämistilassa olevan lapsen turvallisuutta.

Hallituksen esityksessä perustuslainmukaisuutta arvioitaessa on esitetty, että kameravalvonnalla turvataan eristämisen tavoitteita. Erityisesti lapsen terveyden suojaamista lapsen itseensä kohdistamalta vahingoittamiselta. Lisäksi jatkuvan valvonnan tarve voi liittyä lapsen vieroitusoireiden tarkkailuun. Lapsen eristämisen aikaisen hoidon, huolenpidon ja valvonnan toteuttaminen on aina ensisijaisesti lapsen välittömässä läheisyydessä olevan aikuisen vastuulla. Käytännössä, esimerkiksi yöaikaan, kun aikuinen ei ole läsnä lapsen kanssa kokoaikaisesti eristystilassa, kameravalvonta valvonta toimii lapsen tukena olevan aikuisen apuna. Hallituksen esityksessä todetaan, että eristäminen on luonteeltaan poikkeuksellista ja lyhytkestoista ja se tapahtuu laitoksessa sitä varten varatussa erillisessä huoneessa. Ehdotettu sääntely täyttää hyväksyttävyyttä ja suhteellisuutta koskevat vaatimukset. Kameravalvonnan käytön edellytyksistä on säädetty tarkkarajaisesti ja säännöksessä on viitattu teknisen valvonnan yhteydessä tapahtuvaan asiakastietojen käsittelyn osalta sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annettuun lakiin sekä siihen, että työntekijän kameravalvonnasta säädetään yksityisyyden suojasta työelämässä annetun lain 16 ja 17 §:ssä. Eristämisen yhteydessä tapahtuvasta kameravalvonnasta on myös säännöksen mukaisesti ilmoitettava lapselle. Rekisterinpitäjä tallenteiden osalta on sijoittajahyvinvointialue.

Luvatta laitoksesta poistuneen etsintä

Hallituksen esityksessä luvatta laitoksesta poistuneen etsinnästä on säädetty 69 a §:n 1-5 mom. tarkasti, varsin laajasti ja perusteellisesti. Talentia pitää esitettyjä täsmennyksiä tarpeellisina. Pykälä uudistettaisiin kokonaisuudessaan. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin hyvinvointialueen ja lastensuojelulaitoksen velvollisuudesta ryhtyä toimenpiteisiin tilanteissa, joissa lapsi on poistunut luvattomasti laitoksesta tai ei palaa sinne ennalta sovitusti luvallisen poistumisen jälkeen. Jotta hyvinvointialue voi asiassa ryhtyä tarvittaviin toimenpiteisiin, sen tulee saada asiasta tieto.

Etsintä on käynnistettävä viipymättä eikä se edellytä vastuusosiaalityöntekijän ohjausta. Laitoksen on lapsen etsinnän käynnistämisen lisäksi otettava virka-aikana viipymättä yhteyttä vastuusosiaalityöntekijään ja sovittava toimintatavoista lapsen etsimiseksi ja saattamiseksi takaisin sijaishuoltopaikkaan. Laitos tekee tarvittaessa katoamisilmoituksen ja vastuusosiaalityöntekijä tai toimivaltainen sosiaalihuollon viranhaltija tarvittaessa virka-apupyynnön poliisille. Virka-ajan ulkopuolella laitos voi olla yhteydessä sosiaalipäivystykseen, kun laitos on selvittänyt lapsen

tilannetta ja on tieto siitä, mitä sosiaalipäivystyksen viranomaiselta odotetaan tilanteessa. Ensisijainen harkinta toimenpiteistä on laitoksella, joka tuntee parhaiten lapsen. Laitoksen on varattava riittävät resurssit etsinnän suorittamiseksi

Hallituksen esityksessä täsmennetään oikeuksia lapsen olinpaikan selvittämiseen teletiedoilla. Tarkoituksena on, että esityksen kanssa yhtä aikaa myös edellä tarkoitettuja sosiaalihuollon viranomaisten toimialakohtaisia ohjeita, uudistettaisiin sijaishuoltopaikastaan luvatta poissaolevia lapsia koskien. Tällöin ohjeen sisältö määrittelee sen, milloin paikannus luvattomasti sijaishuoltopaikasta poistuneiden lasten osalta jatkossa tehtäisiin. HÄKE voisi kuitenkin tehdä paikannuspyynnön ja saada tiedot teleyritykseltä, vain kun sijoittajahyvinvointialueen perustellun käsityksen mukaan lapsen päihteiden käyttö, muu kuin vähäisenä pidettävä rikollinen teko tai muu niihin rinnastettava käyttäytyminen taikka riski joutua rikoksen kohteeksi uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä. Vastuu pyynnön edellytysten täyttymisestä olisi siten sijoittajahyvinvointialueella eikä hätäkeskuspäivystäjällä. Teleyritys voisi puolestaan luottaa siihen, että hätäkeskuksen pyynnön perusteena on edellä mainittu viranomaisen arvio.

Kiinniotetun lapsen kuljettaminen

Hallituksen esityksessä 69 § c pykälässä säädetään kiinniotetun kuljettamisesta. Talentia pitää tarkennuksia ammattihenkilöiden vastuuta selkiyttävinä. Lapsen kuljettamisen aikana laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö ja toimivaltainen sosiaalihuollon viranhaltija saa kuljetuksen turvallisuuden varmistamiseksi pitää lapsesta kiinni kuljettamiseen käytettävässä kulkuvälineessä, jos lapsi sekavan tai uhkaavan käyttäytymisensä perusteella todennäköisesti vahingoittaisi itseään tai muita ja kiinnipitäminen on lapsen oman tai toisen henkilön hengen, terveyden tai turvallisuuden välittömän vaarantumisen vuoksi välttämätöntä. Tällä hetkellä kiinnipidosta kuljetuksen turvallisuuden varmistamiseksi säädetään 69 a §:n 5 momentissa. Nykyinen kiinnipitotoimivaltuus on rajattu autoon, mutta tässä ehdotetaan, että kiinnipito olisi mahdollista kuljetukseen käytettävässä muussakin kulkuvälineessä.

Kiinnipitämiseen sisältyvän voimankäytön tulee olla puolustettavaa lapsen ikä ja käyttäytyminen sekä tilanteen kokonaisarviointi huomioon ottaen. Kuten edellä muissakin kiinnipitotilanteissa, lasta kuljettavan henkilön tulee tilannekohtaisesti arvioida voimakeinojen käytön välttämättömyys ja tarkoituksenmukaisuus. Jos tilanne arvioidaan sellaiseksi, että siinä tarvittaisiin poliisin toimivaltuuksia, lastensuojelun työntekijän tai sosiaalihuollon viranhaltijan on pyydettävä poliisin virka-apua. Hallituksen esityksen mukaan voimakeinoja käytettäessä niiden on oltava oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään huomioiden, mitä säännöksessä todetaan voimakeinojen puolustettavuudesta.

Kirjaaminen

Ehdotetun 74 §:n mukaisen säätelyn rajoitustoimenpiteiden täsmennetystä kirjaamisesta Talentia näkee kannatettavana sekä asiakkaiden että ammattihenkilöiden oikeusturvan kannalta koska tehtävät sisältävät merkittävää julkista vallankäyttöä ja toimenpiteillä voi olla jälkikäteinen virkavelvollisuuden noudattamista koskeva oikeusvaikutus:

Hallituksen esityksessä on tarkennettu, että 65, 66, 66 a, 67, 68, 68 a, 69, 69 b, 69 c, 70, 70 a, 71 ja 72 §:ssä tarkoitettujen rajoitustoimenpiteiden käytön seurannan ja valvonnan turvaamiseksi lastensuojelulaitoksen on asianmukaisesti kirjattava käyttämänsä rajoitustoimenpiteet. Kirjaamisen tulee sisältää;

- 1) kuvaus rajoitustoimenpiteestä ja siitä, miten rajoitus on toteutettu;
- 2) minkälaisia muita kuin edellä mainittuja rajoituksia on mahdollisesti käytetty samaan aikaan;
- 3) toimenpiteen peruste ja kesto;
- 4) tieto toimenpiteestä päättäneen ja sen käytännössä toteuttaneen sekä siinä läsnä olleen henkilön nimistä;
- 5) tarvittaessa tieto 66 §:n 1 momentissa, 66 a §:n 1 momentissa sekä 67 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitetusta perustellusta syystä ja 67 §:n 4 momentissa tarkoitetusta erityisestä syystä;
- 6) kuvaus toimenpiteen mahdollisesta vaikutuksesta hoito- ja kasvatussuunnitelmaan;
- 7) kuvaus siitä, miten lasta on kuultu ennen rajoituksesta päättämistä tai sen toteuttamista;
- 8) lapsen mielipide asiasta.

Lisäksi Talentia kannattaa 69 § 2mom. lisäystä lastensuojelulain velvoitteista yhteistoiminta-alue tasolla. Pykälään lisättäisiin uusi 2 momentti. Sen sisältö olisi lähinnä informatiivinen viittaus voimassa olevaan sääntelyyn. Vastaava muutos ehdotetaan tehtäväksi myös LsL:n 16 b §:n 1 momenttiin. Viittauksilla korostetaan voimassa olevan säätelyn mukaista hyvinvointialueen velvollisuutta yhteensovittaa asiakkaiden sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut kokonaisuuksiksi sekä järjestää vaativia erityispalveluja tarvitsevien lasten palvelut hyvinvointialueiden välisenä yhteistyönä sekä sopia niistä hyvinvointialueiden yhteistyösopimuksissa. Lastensuojelun ja psykiatrian yhteensovitetut yksiköt olisivat tällaisia sääntelyssä tarkoitettuja vaativia erityispalveluja, joiden osalta hyvinvointialueiden ja erikoissairaanhoidon tulisi tehdä yhteistyötä. Järjestämislain 57 §:ssä säädetään hyvinvointialueiden välisistä kustannusten korvauksista.

Valtion lastensuojelun palveluyksiköiden henkilöstön kelpoisuuksista

Hallituksen esityksen 17 §:ssä säädetään kelpoisuuksista. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin hoito- ja kasvatushenkilökunnan kelpoisuusvaatimuksista.

Palveluyksikön johtajan kelpoisuus vastaisi LsL:n 60 §:ssä säädettyä lastensuojelulaitoksen hoito- ja kasvatustyöstä vastaavan johtajan kelpoisuutta. Laitoksen hoito- ja kasvatustehtävästä vastaavan johtajan tulee siten täyttää sosiaalihuoltolain 46 a §:n 3 mom. säädetyt edellytykset, jonka mukaan muissa asiakastyön ohjausta sisältävissä sosiaalihuollon johtotehtävissä voi toimia henkilö, jolla on tehtävään soveltuva korkeakoulututkinto, alan tuntemus sekä riittävä johtamistaito.

Lastensuojelulaitosten henkilökunnasta säädetään LsL:n 60 §:ssä. Sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista säädetään sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetusta laissa (817/2015) ja terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa (559/1994). Valtion lastensuojelun palveluyksiköillä olisi jatkossakin sijaishuollon kaikkein vaativin tehtävä ja sen hoitaminen edellyttää hoito- ja kasvatushenkilökunnalta riittävää koulutus- ja osaamistaustaa. He vastaisivat kaikkein vaativimmissa elämäntilanteissa olevien sijoitettujen lasten palveluista, jolloin heiltä voitaisiin edellyttää muuta lastensuojelulaitospalvelua korkeampaa koulutusta. Ehdotetulla sääntelyllä yhdenmukaistettaisiin käytössä olevat nimikkeet (kuten ohjaaja, erityisohjaaja ja valvoja) käsitteen hoito- ja kasvatushenkilökunnan alle yksittäisen virkanimikkeen sijaan. Lähtökohtana olisi, että mitoitukseen laskettavassa hoito- ja kasvatushenkilökunnassa työskentelisi pääasiassa ammattikorkeakoulututkinnon tai ammattikorkeakoulututkintoja edeltäneen opistoasteisen ammatillisen tutkinnon suorittaneita ja tehtäviin soveltuvia ammattilaisia. Henkilökunnan asiantuntemuksesta säättäminen olisi välttämätöntä huomioon ottaen valtion lastensuojelun palveluyksiköiden tehtävä vaativimman sijaishuollon ja erityisen huolenpidon jaksojen tuottajana.

Talentia tuo lain laatijalle painavasti esiin, että ”ohjaaja” nimikkeillä ei ole säädettyä koulutukseen perustuvaa ammattihenkilökelpoisuutta, joiden osaaminen olisi sidottu nimikkeenä ammattihenkilölain mukaisen koulutuksen tuomaan laillistukseen ja että osaamista siten valvottaisiin viranomaisen toimesta. Kun on kyse kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevista lapsista ja nuorista, esitetty tehtävänimikkeistö (ohjaaja, erityisohjaaja ja valvoja) on asiakasturvallisuuden kannalta vanhanaikainen ja riittämätön kuvaamaan nimikkeenä henkilön osaamista. On perusteltua käyttää etuliitteessä koulutusammattinimikkeitä, jotka kuvaavat henkilön laillistusta ja laillistuksen tuomaa valvontaa. (Sosionomi AMK, sosionomi YAMK)

Talentian mukaan lastensuojelun toimintayksikössä on varmistettava sijaishuollon lastensuojeluosaaminen osana moniammatillista osaamista (sosionomi AMK, sosionomi YAMK ja sosiaalityöntekijä). Erityiset osaamistekijät käytävä läpi hyödyntäen esimerkiksi Ercci-hankkeessa

tuotettua osaamiskäsitteistöä soveltuvin osin ja lain jälkeen mahdollistettava kansallisesti lastensuojelun sijaishuollon erityis- ja vaativan osaamisen koulutus sosiaalialalla.

Lisäksi Talentia esittää hallituksen esitykseen täydennystä tekstitäsmennyksenä, että ammattikorkeakoulua edeltäneellä opistoasteisella tutkinnolla tarkoitetaan sosiaalialan sosiaaliohjaajan tutkintoa, jonka siirtynyt vastaavuus sosiaalihuollon ammattihenkilön kelpoisuuslaista (272/2005) myötä on nykyisessä ammattihenkilölaissa 817/2015 oleva sosionomi AMK tutkinto.

Ohjaus ja valvonta

Talentia kannattaa esitettyä ohjaus ja valvontarakennetta. 14 § pykälässä säädettäisiin Valtion lastensuojelulaitoksen ohjaus- ja valvontarakenteesta ja ohjauksen ja valvonnan kohteista. Tavoitteena on selkiyttää nykytilaa. Pykälän 1 momentin mukaan THL tulostohjaisi Valtion lastensuojelulaitosta. THL solmisi tulossopimuksen STM:n kanssa ja toimisi toisena tulostohjaajana Valtion lastensuojelulaitokselle. Lisäksi säädettäisiin, että perusopetusta ja siihen liittyvää muuta opetusta ohjaisi Opetushallitus. THL:n ohjaus- ja valvontatehtävä kiteytyisi nimenomaisesti tulostohjaukseen, kun taas opetuksen osalta Opetushallitus hoitaisi sisällöllisesti laajempaa ohjaustehtävää.

Pykälän 2 momentin mukaan valtion lastensuojelun palveluyksiköiden ja vankilan perheosaston lastensuojelulaissa säädettyä toimintaa valvoisivat hyvinvointialueet ja Lupa- ja valvontavirasto. Lupa- ja valvontavirasto valvoisi myös laitoksen yhteydessä toimivan koulun toimipisteiden antamaa opetusta ja koulutusta. Tavoitteena olisi selkiyttää nykytilaa ja huomioida lupa- ja valvontatoiminnan organisointia koskeva uudistus, joka tulee voimaan vuonna 2026.

Voimaantulo

Valtion lastensuojelulaitoksen palveluyksikön tulisi tuottaa ehdotettua kuntouttavaa suljettua laitospalvelua, jota koskevat lastensuojelulakiin ehdotetut säännökset tulisivat voimaan 1.8.2026.

Lastensuojelun ja psykiatrian yhteensovitetut yksiköt

Lapsen oikeuksien sopimuksen LOS:n 6 artiklan nojalla jokaisella lapsella on synnynnäinen oikeus elämään. Sopimusvaltioiden tulee taata lapselle henkiinjäämisen ja kehittymisen edellytykset mahdollisimman täysimääräisesti. LOS 24 artiklan nojalla lapsella on oikeus nauttia parhaasta mahdollisesta terveydentilasta sekä sairauksien hoitamiseen ja kuntoutukseen tarkoitetuista palveluista. Sopimusvaltioiden tulee pyrkiä varmistamaan, ettei yksikään lapsi joudu luopumaan

oikeudestaan nauttia tällaisista terveyspalveluista. Sopimusvaltioiden tulee tehdä toimia varmistaakseen, että kaikki lapset saavat välttämättömän lääkärin- ja terveydenhoidon ja kehittääkseen ehkäisevää terveydenhuoltoa, vanhempainohjausta sekä perhekasvatusta ja – palveluja.

Hallituksen esityksen mukaan säädösperusteisesti hyvinvointialueille ei aseteta uusia velvoitteita. LSL:ssa ja terveydenhuoltolaissa ainoastaan viitataan hyvinvointialueita koskeviin olemassa oleviin velvoitteisiin. YTA-sopimista koskevalla ohjausasiakirjalla hyvinvointialueita ohjataan siihen, että hyvinvointialueet keskenään sopisivat lastensuojelun ja psykiatrian yhteensovitetettujen yksikköjen perustamisesta ja tämä turvaisi järjestämislain 36 §:n 3 momentin mukaisten palveluiden toteutumisen.

Lisähuomio

Säättely tarkentaa ja osittain lisää sosiaalityöntekijän sijaishuollon valmistelun ja sijaishuollon aikaisen arvioinnin, harkinnan, tarkastamisen, valvonnan, suunnittelun ja päättämisen velvoitteita. Tämän vuoksi lapsen oikeuksien toteutuminen edellyttää työnantajalta huolellista työn mitoituksen arviointia ja toteutusta, jotta henkilöstömitoitus vastaa laatutarpeisiin sijaishuollon sosiaalityössä.

Uudistukseen heijastuu myös laajempi huolemme lastensuojelun tulevaisuuden resursseista kokonaisuutena. Ilman toimivaa palvelujärjestelmää, riittäviä perustason palveluja ja moniammatillista tukea on olemassa riski, että suljettu palvelu muodostuu ratkaisuksi tilanteissa, joissa se ei välttämättä ole lapsen kannalta tarkoituksenmukaisin.

Lopuksi Talentia toteaa, että rajoitustoimenpiteiden rinnalla on luotava ammatillinen valmius ja kulttuuri aktiiviselle ihmisoikeusdialogille ja riittäville ammattihenkilöresursseille, kuten YK:n lapsen oikeuksien komitea on suomelle todennut: ” YK:n lapsen oikeuksien komitean viimeisimmissä päätelmissä Suomelle, komitea suositteli takaamaan riittävät henkilö- ja rahoitusresurssit lasten sijaishuollon strategian ja lastensuojelulain täytäntöönpanoa varten muun muassa lisäämällä ammattihenkilöiden määrää ja valmiuksia.”

Jenni Karsio
puheenjohtaja
Talentia

Alpo Heikkinen
erityisasiantuntija
Talentia

